

แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย

Guidelines for Lifelong Education Management to Mobilize Learning Community in the Social – Cultural Context of Thailand

สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล

บทคัดย่อ

งานวิจัยคุณภาพเรื่อง “การนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย และ 2) นำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสารทั้งในประเทศและต่างประเทศ การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วย องค์ประกอบหลักในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ จำนวน 13 องค์ประกอบ กระบวนการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับชุมชน ระดับครอบครัว และระดับบุคคล และผลผลิตจากการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่มีต่อความสามารถของบุคคล ความสามารถของครอบครัว ความสามารถขององค์กรและชุมชน และความสามารถของสังคมและประเทศชาติ ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้เป็นแนวปฏิบัติที่จะสู่การเพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพของบุคคลแห่งการเรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ทั้งนี้ ผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งว่า องค์ความรู้ที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับความเข้าใจในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในประเทศไทย และเป็นข้อมูลสำหรับการศึกษา ค้นคว้า และการวิจัยต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป

คำสำคัญ: แนวทาง / การจัดการศึกษาตลอดชีวิต / ชุมชนการเรียนรู้ / ประเทศไทย

Abstract

The study on guidelines for lifelong education management to mobilize the learning community in the social-cultural context of Thailand is intended to: 1) analyze and synthesize the management of lifelong learning to mobilize the learning community in the social-cultural context of Thailand; and 2) proposed guidelines for lifelong education management to mobilize learning community in the social-cultural context of Thailand. This research applied qualitative research methods, using various documents, interviews and a focus group. The results revealed that these guidelines are the learning processes which affect learning throughout one's life. The guidelines for lifelong education management to mobilize learning community in the social-cultural context of Thailand consisted of thirteen key components; lifelong education management guidelines for five different levels: the national level, the provincial level, the district/local level, the family level and the individual level; and the major outcomes at the individual level, the family level, the organizational/community level, and the capability in the social and national level. Finally, lifelong education management guidelines can be used to promote and develop lifelong learning for learning community mobilization based on the social-cultural context of Thailand. It is anticipated that the findings will add meaningful information and practical guidelines for enhancing better understanding on guidelines for lifelong education management to mobilize the learning community in Thailand, and to serve as basic and comparative outcomes for further research studies.

KEYWORDS: GUIDELINES/ LIFELONG EDUCATION MANAGEMENT/ LEARNING COMMUNITY/ THAILAND

บทนำ

สำหรับประเทศไทยในยุคศตวรรษที่ 21 นี้ กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกมีผลทำให้คนไทยและสังคมไทย ต้องปรับตัวให้ทันกับสภาวะการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้านตามบริบทของโลก ซึ่งปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้คนเผชิญการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคือ คุณภาพของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คนถือว่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่สุดในการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในโลกสมัยใหม่ ดังนั้น สิ่งแรกที่ต้องรีบเร่งให้เกิดขึ้นในประเทศไทยคือ การพัฒนาคนให้มีศักยภาพในระดับสากล โดยต้องเป็นคนดี เป็นคนเก่งและมีฐานะเป็นทุนทางสังคม เพื่อร่วมกันพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าและเทียบเท่าอารยประเทศได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555)

ในกระแสการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตได้ถูกนำมาใช้เป็นหลักการและแนวทางในการจัดการศึกษาของประเทศ เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และการให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งแนวคิดนี้ได้เป็นพลังผลักดันสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และการเรียนรู้ของคนไทย พัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรและเนื้อหาภายใต้ระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพิ่มโอกาสการศึกษาและการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารและจัดการศึกษาตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, 2551; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) อย่างไรก็ตาม ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาปรากฏว่ามีปัญหาต้องเร่งพัฒนาปรับปรุงแก้ไขหลายประการ โดยเฉพาะคุณภาพการศึกษา ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ รวมทั้งการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา หน่วยปฏิบัติยังไม่มีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษาเท่าที่ควร การให้บริการการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสยังไม่ทั่วถึง การศึกษาตลอดชีวิตขาดเนื้อหาและวิธีการที่เหมาะสมที่จะทำให้มีสัมฤทธิ์ผลตามที่ควร ขาดการปรับปรุงกฎระเบียบที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้การศึกษาตลอดชีวิตยังไม่เป็นวิถีชีวิตของคนในชาติ รวมทั้งยังขาดการมีส่วนร่วมในการบริหาร และจัดการศึกษา แม้ว่าจะมีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นกลไกขับเคลื่อนหลักการและเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติที่สำคัญกลไกหนึ่งก็ตาม (สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล และคณะ, 2555) การเทียบโอนผลการเรียนรู้ระหว่างการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยยังมีน้อย กลุ่มเป้าหมายของ กศน. มีจำนวนมาก มีสภาพและความต้องการทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย ขาดระบบฐานข้อมูลที่มีความสมบูรณ์และความเป็น

ปัจจุบันของผู้เรียน ผู้จัด และผู้ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้บุคลากรทางการศึกษายังเน้นบทบาทผู้จัดมากกว่าการเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษายังหมายรวมไปถึงภาคีเครือข่ายขาดแรงจูงใจและความเข้าใจในบทบาทของตนเอง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) อีกทั้ง การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีปัญหาในการดำเนินงานหลายประการ อาทิ การพัฒนาหลักสูตรยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของกลุ่มเป้าหมาย อีกทั้งผลการเรียนของผู้เรียนการศึกษานอกระบบยังต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552; สุมาลี สังข์ศรี, 2557)

การศึกษาตลอดชีวิตมีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นหัวใจของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้โดยช่วยเสริมสร้างการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของบุคคล กลุ่มบุคคล ซึ่งเป็นกำลังสำหรับการพัฒนาและสร้างความเจริญก้าวหน้าของชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน อย่างไรก็ตามบริบทของสังคมไทยที่มีลักษณะของชุมชนที่เป็นทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ซึ่งมีโครงสร้างพื้นฐานที่แตกต่างกัน เป็นผลให้ความเจริญและการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจแตกต่างกัน การพัฒนาจากเงื่อนไขที่แตกต่างกันย่อมเกิดผลของการพัฒนาที่แตกต่างกัน ดังนั้น การจัดการศึกษาตลอดชีวิตจะเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความเป็นไปได้ในการนำแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตมาใช้อย่างได้จริงเพื่อขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นชุมชนการเรียนรู้ได้ ซึ่งชุมชนการเรียนรู้ หมายถึง การที่กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่งอย่างแน่นนอน มีความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์ติดต่อกัน ดำรงชีวิตทางสังคมร่วมกัน และอยู่ร่วมกันในชุมชน มีกระบวนการพัฒนาคนที่มุ่งประโยชน์ของคนเป็นหลัก เน้นกระบวนการคิดและปฏิบัติจริงโดยเรียนรู้องค์ความรู้ต่าง ๆ ผ่านผู้รู้ สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทำให้สมาชิกสามารถสร้างความรู้ สร้างทักษะและมีระบบการจัดการความรู้ที่ดี รวมทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งภายในและนอกกลุ่มสมาชิก ตลอดจนสามารถใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหา อาศัยการเรียนรู้เป็นฐานการพัฒนาทั้งในระดับตัวบุคคล และชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

ชุมชนการเรียนรู้ หรือชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นแนวคิดการพัฒนาชุมชนรูปแบบหนึ่ง ที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองของสมาชิก รวมทั้งการเรียนรู้ร่วมกันของทุกคนในชุมชน ด้วยความเชื่อพื้นฐานว่า ประชาชนมีความคิด มีความรู้ มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วในระดับหนึ่ง ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง โดยยึดหลัก

การพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) ให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงาน สร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืนตั้งแต่เริ่มกำหนดนโยบาย จนสิ้นสุดขั้นตอนสุดท้าย ในการติดตามประเมินผล การร่วมรับประโยชน์จากการปฏิบัติร่วมกัน มีความเป็นมิตร และทุกภาคส่วนจะเชื่อมโยงและประสานกันโดยใช้การเชื่อมต่อเป็นเครือข่าย

การพัฒนาชุมชนการเรียนรู้เป็นการพัฒนาที่เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ ด้วยเหตุผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม แต่พบว่า การพัฒนาในปัจจุบันเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ การทำงานจากเดิมมาเป็นการประสานความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนและความรู้หรือ เทคโนโลยีใหม่ ๆ จากภายนอกชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อแก้ไขปัญหาโดยยึดพื้นที่และความต้องการ ของชุมชนเป็นหลัก โดยหน่วยงานภาครัฐหรือองค์การพัฒนาเป็นเพียงผู้มีบทบาทในการประสาน และผลักดันกระบวนการมีส่วนร่วม จะส่งผลต่อการพัฒนาในระยะยาวและยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับบุคคลในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ต้องอาศัยทั้งความรู้และประสบการณ์ของตัวบุคคล และองค์ความรู้หรือสาระจากทรัพยากร การเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชน เช่น กลุ่มบุคคล แหล่งการเรียนรู้ สถานประกอบการ กิจกรรมทาง สังคม สื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้

ผลจากการศึกษาพบว่า ระบบการศึกษาในรอบ 4 ทศวรรษ ไม่เกี่ยวข้องกับสังคม ไม่สนใจธรรมชาติ การศึกษาในระบบโรงเรียนที่บังคับเรียนของรัฐ เป็นการเรียนรู้ที่ไม่มี บูรณาการ ไม่ปรับเข้ากับกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการที่มีอยู่เดิมในชุมชน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของผู้เรียน ผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวันอันหลากหลายมากมาย ผ่านหน้าที่ ของการเป็นสมาชิกครอบครัว ชุมชน ศาสนิกชน ฯลฯ โดยมีเนื้อหาและแหล่งการเรียนรู้ ที่หลากหลาย และมีพลวัตเป็นกระบวนการที่พัฒนาปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เป็นการเรียนรู้ ที่เชื่อมโยงกับชีวิตและสังคมอย่างแท้จริง มิได้จำกัดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้เพื่อการอาชีพ หรือเพื่อเรียนต่อยอดสูงขึ้นไปเพียงอย่างเดียว (เสนห์ จามริก, 2540; อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2540) นอกจากนี้ยังเป็นที่ตระหนักดีว่า ข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มี การศึกษา การวิจัยและพัฒนาที่น้อยมาก โดยเฉพาะการพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมกับ บริบทสังคมไทยอีกด้วย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงาน องค์กรและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ต้องรู้และทำความเข้าใจในปรัชญา แนวคิด และหลักการของการศึกษาตลอดชีวิต ความรู้ ความเข้าใจต่อชุมชนแห่งการเรียนรู้ อาทิ วัตถุประสงค์ กระบวนการจัดองค์กรที่เหมาะสม หรือกำหนดกลุ่มองค์กรหรือกรรมการที่รับผิดชอบ การแสวงหาความร่วมมือและพัฒนา กลุ่ม ประชากร การบริหารงานจัดกิจกรรมและประเมินผลสำเร็จ และการนำผลการประเมินมาเป็น แนวทางในการปรับปรุงต่อไป เพื่อเป็นตัวอย่างของฐานการเรียนรู้ชุมชนที่สำคัญเพื่อนำไป

ปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) เพื่อนำมา กำหนดแนวทางการปฏิบัติที่ทำให้การศึกษาตลอดชีวิตมีความเป็นไปได้จริง เพื่อสามารถ ขับเคลื่อนให้เกิดชุมชนการเรียนรู้ขึ้นจริง และดำรงอยู่อย่างยั่งยืนในสังคมไทย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตต้องยึดหลักการบูรณาการและความเชื่อมโยง อย่างต่อเนื่องของการเรียนรู้เข้ากับวิถีชีวิตของผู้เรียนและสภาพชุมชน สามารถนำความรู้ไป ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของตน ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการคิดเป็นและ แก้ปัญหาเป็น โดยการใช้การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาบนพื้นฐานของข้อมูลและเหตุผล นอกจากนี้ต้องยึดหลักการกระจายอำนาจ โดยให้ผู้เรียน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วม เน้นการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้กับชุมชนท้องถิ่น และสุดท้ายคือต้องยึดหลักการ ความยืดหยุ่นและความหลากหลาย เพื่อมุ่งให้การศึกษาที่มีประสิทธิภาพและตอบสนอง ต่อความต้องการด้านการเรียนรู้ของประชาชนอย่างกว้างขวาง (ประไพ ศิวะสิริวิลาส, 2549) โดยสามารถนำการศึกษาตลอดชีวิตมาใช้ในการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ได้จริงบนพื้นฐาน ของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อน ชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชน การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย

วิธีการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ และ 2) ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 คน ในประเทศ 10 คน และต่างประเทศ 10 คน โดยผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างของ การวิจัยครั้งนี้ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ดังนี้

(1) เอกสารและงานวิจัยที่เลือกมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต้องมีเนื้อหา เกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและ

วัฒนธรรมของประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2547 จนถึงพ.ศ. 2557 ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหา/ประเด็น โดยใช้แบบวิเคราะห์เอกสาร

(2) ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในประเทศและต่างประเทศต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานด้านการศึกษาตลอดชีวิต และ/หรือมีประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต การพัฒนาชุมชน และชุมชนการเรียนรู้ ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหา/ประเด็น โดยใช้แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามปลายเปิด

3. เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1) แบบวิเคราะห์เอกสาร เพื่อใช้ในการศึกษาแนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทยในประเทศและต่างประเทศ ตามประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาในแบบวิเคราะห์เอกสาร ประกอบด้วยประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้

2) แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามปลายเปิด เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอย่างไม่เป็นทางการ ประเด็นสัมภาษณ์ ประกอบด้วย แนวคิดและหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ ปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ และแนวทางในการแก้ไข ปัจจัยส่งเสริมการขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ และความคิดเห็นและ/หรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้

3) ประเด็นการสนทนากลุ่ม เพื่อสอบถามความคิดเห็นในประเด็น แนวคิด หลักการ กลวิธี ข้อคิดเห็นและ/หรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมสำหรับการพัฒนาแนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย

4. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความตรงเชิงเนื้อหา โดยวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ทั้งฉบับ เมื่อได้ผลการประเมินจึงสรุปและจัดพิมพ์เป็นเครื่องมือวิจัยสำหรับเก็บข้อมูลจริงต่อไป

5. ขั้นตอนในการจัดเก็บข้อมูล สามารถแบ่งได้ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

การวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย โดยการคัดเลือกเอกสารและงานวิจัยที่

เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิตและชุมชนการเรียนรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2547 จนถึง พ.ศ. 2557 และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และการลงพื้นที่ชุมชนการเรียนรู้ต้นแบบเพื่อศึกษากรณีตัวอย่างที่ดี จำนวน 2 แห่ง คือ ชุมชนเมือง ได้แก่ ชุมชนสุขชี 1 ต.บางพูน อ.เมือง จ.ปทุมธานี และชุมชนชนบท ได้แก่ ชุมชนตำบลราชภรณ์นิคม อำเภอยะนอย จังหวัดนันทบุรี

การนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ผู้วิจัยดำเนินการร่างแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทยจากข้อมูลที่ได้ทั้งหมด และจัดการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 คน ประกอบด้วย นักการศึกษาตลอดชีวิต นักวิชาการศึกษา ผู้บริหารนโยบาย ผู้ปฏิบัติการสอน นักการเมือง และนักพัฒนาภาคประชาชน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อพิจารณาและประเมินแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) วิธีการวิเคราะห์ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพทั้งจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และวิธีอุปนัยเชิงวิเคราะห์ โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ ลดทอนข้อมูล สกัดสาระ และสร้างข้อสรุป

(2) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยนำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกระหว่างการสัมภาษณ์ และข้อมูลที่ได้จากแถบบันทึกเสียงระหว่างการสัมภาษณ์ นำมาตีความข้อมูล และจัดหมวดหมู่ เปรียบเทียบข้อมูล และวิเคราะห์เนื้อหา ด้านความหมายของคำพูด เพื่อสร้างความชัดเจนในความคิดเห็นที่เป็นทัศนะ

(3) การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยนำข้อมูลที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากแถบบันทึกเสียง นำมาตีความข้อมูล จัดหมวดหมู่ และสรุปข้อมูลภาพรวมในขั้นตอนสุดท้ายด้วยวิธีแบบอุปนัยคือ รวบรวมข้อมูลที่เป็นรูปธรรมในรูปของความเรียง ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อมูลแยกย่อย มารวมเข้าด้วยกันเพื่อสร้างเป็นข้อสรุปเชิงนามธรรม ในลักษณะของบทสรุปหรือแบบแผนของกระบวนการทางความคิดเกี่ยวกับแนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย

7. การนำเสนอข้อมูล

1) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์แนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิต เพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทยจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ การลงพื้นที่ชุมชนการเรียนรู้ต้นแบบจำนวน 2 แห่ง และจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้งภายในและภายนอกชุมชนต้นแบบในประเทศไทย มาสรุปผลตามประเด็นที่กำหนดเพื่อนำเสนอผลการวิจัยที่ได้

2) ผู้วิจัยนำเสนอแนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ที่ได้จากการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้เป็น 2 ตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย

การศึกษาตลอดชีวิตได้เกิดขึ้นมาเป็นเวลายาวนานแล้วในแต่ละประเทศ แต่ได้เริ่มนำมากล่าวถึงและนำมาจัดทำนโยบายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการปฏิบัติอย่างเป็นทางการกลางศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะในช่วงปี 1960 – 1970 เป็นต้นมา อาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันทุกประเทศทั่วโลกมีการศึกษาตลอดชีวิตเป็นกรอบความคิดหลักในการจัดการศึกษาและยึดถือการศึกษาตลอดชีวิตเป็นปรัชญาสำหรับการจัดการศึกษาของสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ในบริบทสังคมไทย การศึกษาตลอดชีวิตมี 2 ความหมาย คือ การศึกษาการเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีที่สิ้นสุด มีความต่อเนื่อง และอีกหนึ่งความหมาย คือ การศึกษาที่บูรณาการการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการพัฒนาบุคคลและชุมชน จะเห็นได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตมีลักษณะสำคัญ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนพึ่งตนเอง และไม่แยกห่างจากวิถีชีวิต อันส่งผลไปสู่การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งในปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพราะการศึกษาตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะช่วยให้ประชาชนได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่องในทุกช่วงอายุ เปรียบเสมือนเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันหรือการสร้างพลังให้กับประชาชนเพื่อให้เผชิญกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องตลอดเวลา

ประเทศไทยได้มีนโยบายและเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อจะให้ประชาชนทุกคนได้รับโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ การที่จะจัดบริการโอกาสทางการศึกษาตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงนั้น รัฐบาลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องมีการกำหนดแนวทางที่ชัดเจนและการกำหนดแนวทางดังกล่าวจะต้องพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้แก่ สภาพและข้อจำกัดของการจัดการศึกษาที่ผ่านมา นโยบายและเป้าหมายในการจัดการศึกษาของประเทศ สภาพและความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการจัดการศึกษา เป็นต้น แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย มีดังนี้

1. การจัดการศึกษาต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความถนัด ความสนใจ ความแตกต่างของบุคคล และมีรูปแบบที่เหมาะสมตามสภาพและความจำเป็นของกลุ่มเป้าหมาย
2. การจัดการศึกษาต้องสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ
3. ภาครัฐหรือหน่วยการศึกษาตลอดชีวิต มีส่วนร่วมในการเสนอแนะในการจัดการศึกษา รวมทั้งกำหนดมาตรฐานการศึกษา
4. ผู้เรียน/ผู้รับบริการสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต และปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทยซึ่งได้จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น หากหน่วยงานและนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องจะได้นำไปพิจารณาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ก็จะช่วยให้โอกาสการศึกษาตลอดชีวิตเข้าถึงประชาชนไทยได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ส่งผลให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่กว้างขวางและเป็นไปในอัตราที่รวดเร็ว อันจะส่งผลให้ประเทศมีศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาโดยรวมเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเป็นการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยมุ่งเน้นให้คนมีคุณธรรมนำความรู้ อันจะเป็นสะพานทอดนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาต่อไป

ตอนที่ 2 ผลการนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย

ผลการนำเสนอแนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทยได้จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลที่ให้กับผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในประเทศ

และต่างประเทศ โดยพบประเด็น แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ดังนี้

องค์ประกอบหลักในการจัดศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ได้แก่ หลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิต (Concepts) วิสัยทัศน์ และปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต (Vision and Philosophy) เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต (Goals) กลุ่มเป้าหมาย (Target Groups) เนื้อหาหลักสูตร (Contents/ Curriculum Development) ทรัพยากรการเรียนรู้ (Learning Resources) ผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิต (Learning Providers) สถานที่จัดการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Learning Places) การพัฒนาศักยภาพ (Capacity Building) การระดมสรรพกำลังในการบริหารจัดการ (Resource Mobilization and Financial Management) การเทียบโอน การยอมรับ การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ (Accreditation, certification, learning assessment and evaluation) ความร่วมมือของชุมชน เครือข่าย และหุ้นส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนการ เรียนรู้ตลอดชีวิต (Community Participation, Networking and Partnership) และการกำกับติดตาม การประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษาตลอดชีวิต (Monitoring, Evaluation, and Accreditation)

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ได้แก่ ระดับประเทศ (National level) ระดับภูมิภาค (Provincial level) ระดับชุมชน (District/Local level) ระดับครอบครัว (Family Level) และระดับบุคคล (Individual Level) ทุกภาคส่วนในสังคมที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกัน ประกอบด้วย **ระดับบุคคล** ผู้ที่มีคุณลักษณะนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความกระตือรือร้น สนใจเสาะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ มุ่งมั่นที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และพัฒนาสังคม ซึ่งกระบวนการการพัฒนาให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ **ระดับครอบครัว** เน้นการดำเนินการในลักษณะทางการและไม่เป็นทางการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคคลในครอบครัวตามลักษณะความสนใจอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สร้างการเรียนรู้ให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในครอบครัว **ระดับชุมชน** ดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนจัดการศึกษาตลอดชีวิตผ่านช่องทางการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีแนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิต **ระดับภูมิภาค** เน้นการดำเนินงานที่สนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนและบุคคล การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม และภาคีเครือข่ายการศึกษาตลอดชีวิต **ระดับประเทศ** การกำหนดนโยบายการศึกษาตลอดชีวิตที่ชัดเจน การพัฒนาระบบการดำเนินการ การกำกับติดตามและ

ประเมินผล มีแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการจัดและการพัฒนา การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย

ผลผลิตจากการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ได้แก่ ความสามารถระดับบุคคล คือ บุคคลการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความสามารถระดับครอบครัว คือ ครอบครัวเรียนรู้ตลอดชีวิต ความสามารถระดับองค์กรและชุมชน คือ องค์กรและชุมชนแห่งการเรียนรู้ และความสามารถระดับสังคมและประเทศชาติที่สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับปรัชญาทางการศึกษาที่กำหนดร่วมกัน

ซึ่งแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย สามารถสรุปได้ ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพ 1 แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย การจัดการเรียนรู้ให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคล ประกอบด้วย การวิเคราะห์บริบทสังคมและวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ทุนสังคมและวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ปรัชญาและแนวคิดพื้นฐาน รวมทั้งการศึกษาสถานการณ์ สภาพปัญหาและความต้องการ ระบบและบริบท ต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อนำไปสู่การจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่สอดคล้องและเหมาะสมกับชุมชนนั่นเอง หลังจากนั้นในการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ควรประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ องค์ประกอบหลัก กระบวนการขับเคลื่อน การศึกษาตลอดชีวิต และผลผลิตจากแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต โดยผู้ที่เกี่ยวข้อง

กับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตจำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้ ในการวางแผน (Planning) การสร้าง ออกแบบ และการปฏิบัติ (Design and Implementations) และการประเมินผล และความรับผิดชอบ (Evaluation and Accountability) ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และในชุมชนเกิดเป็นชุมชนการเรียนรู้ที่มีลักษณะ (1) การดำเนินการตลอดชีวิตให้กับประชาชน (2) เป็นการจัดการที่มีการวางแผน ทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ (3) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียน ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง และ (4) ใช้แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (5) เนื้อหาเหมาะสมกับบุคคล อายุ พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ความสนใจ และสภาพแวดล้อมของผู้เรียน โดยแนวทางนี้สามารถใช้เป็นกรอบการพูดคุยหารือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต และเป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาตลอดชีวิตและเพื่อให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นวิถีชีวิตของคนในชาติอย่างแท้จริงอันจะนำพาครอบครัว ชุมชน และสังคมไปสู่การเป็นชุมชน และสังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา ตลอดจนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

โดยสรุป แนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทยจะเป็นประโยชน์กับหน่วยงาน องค์กร และสถานศึกษา ตลอดจนผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร การวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ และการพัฒนาสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ที่จะช่วยให้โอกาสการศึกษาตลอดชีวิตเข้าถึงประชาชนไทยได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

เนื่องจากผลการวิจัยได้รายละเอียดเป็นองค์รวมของประเด็นแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ดังนั้นผู้วิจัยขอสรุปการอภิปรายผลในภาพรวมเพื่อให้เข้าใจผลการวิจัยที่ครอบคลุมและครบถ้วน และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ดังนี้

แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ได้แก่ การดำเนินการในระดับประเทศ แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ประกอบด้วย การปรับโครงสร้างและการกระจายตัว

ประชากรให้เหมาะสม การพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม เป็นต้น และการดำเนินการในระดับองค์กรและชุมชน แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ประกอบด้วย การจัดทำแผนแม่บทการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ สร้างกระแสความตื่นตัวและการมีบทบาทสร้าง ชุมชนแห่งการเรียนรู้ให้กับประชาชน โดยใช้สื่อมวลชน สื่อสาธารณะ และกิจกรรมหลากหลายทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และชุมชนการส่งเสริมให้ชุมชน องค์กร และสถานประกอบการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายอย่างครอบคลุมและทั่วถึง รวมทั้งดำเนินการพัฒนาองค์กร สถาบันการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาแห่งการเรียนรู้ การจัดระบบการบริหารจัดการความรู้ โดยสร้างการเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน การพัฒนาองค์ความรู้สำหรับองค์กรและชุมชน โดยส่งเสริมการสร้างการเรียนรู้จากประเด็นปัญหา ความต้องการ หรือความสนใจร่วมของชุมชน การสนับสนุนเงินทุนอุดหนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ในระดับองค์กรและชุมชนอย่างทั่วถึงและครอบคลุมทุกพื้นที่ อันจะเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่การพัฒนาประเทศอย่างมีดุลยภาพและยั่งยืน

ประเด็นดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2547) ที่ได้กำหนดแนวทางการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย ว่าควรมีการจัดทำแผนแม่บทการสร้างสังคม/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน ครอบคลุมทุกพื้นที่ของประเทศ โดยเป็นส่วนหนึ่งของแผนแม่บทชุมชน สร้างกระแสความตื่นตัวและการมีบทบาทสร้างชุมชนหรือสังคมแห่งการเรียนรู้ให้กับประชาชนอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ดังที่ สุมาลี สังข์ศรี (2557) สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2557) และสุวิธิดา จรุงเกียรติกุล (2557) อธิบายความจำเป็นในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่ควรมีนโยบาย เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และพระราชบัญญัติเฉพาะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนการเรียนรู้ทั้งในระดับชาติ ระดับท้องถิ่นและชุมชน ทั้งนี้ อาจอาศัยสื่อมวลชน สื่อสาธารณะ และการดำเนินกิจกรรมการศึกษา ในลักษณะต่าง ๆ ส่งเสริมให้ชุมชน องค์กร และสถานประกอบการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมาย การจัดระบบการบริหารจัดการความรู้โดยสร้างการเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในวงกว้างจนโยงใยครอบคลุมทั่วประเทศ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technologies: ICTs) เป็นกลไกในการบริหารจัดการตามกระบวนการของการจัดการความรู้และสนับสนุนเงินทุนอุดหนุนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการรวมกลุ่มของประชาชน

ในชุมชนเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่ม โดยการระดมทุนจากแหล่งต่าง ๆ ดังนั้น แนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิตจึงควรคำนึงถึงผลผลิตจากแนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิตที่ก่อให้เกิดการพัฒนาในระดับบุคคล ระดับสถาบันครอบครัว ระดับองค์กร/ชุมชน ระดับสังคมและประเทศชาติที่สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับปรัชญาทางการศึกษาที่กำหนดร่วมกันด้วยนั่นเอง ดังที่ วิจารณ์ พานิช และประพนธ์ ผาสุกยัต (2550) และ Chowdhury (2003) อธิบายการพัฒนาระบบการเรียนรู้แบบใหม่ที่มีประสิทธิภาพสูงมาก ควรให้ความสำคัญกับการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ อีกทั้งบทบาท ภารกิจและวิธีการบริหารงานของภาครัฐต่อไป ควรจะต้องเปลี่ยนแนวทาง การบริหารไปสู่การบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ โดยยึดประชาชนเป็นเป้าหมายหลักในการทำงาน การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์เป็นเครื่องมือการบริหารที่มาพร้อมกับแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ที่ต้องคำนึงถึงประชาชนและผลสัมฤทธิ์ของงาน เพื่อให้การทำงานของภาครัฐมุ่งเน้นผลลัพธ์ของงานมากกว่าเน้นปัจจัยนำเข้ากระบวนการทำงานและกฎระเบียบที่เคร่งครัด โดยจะมีการวัดผลอย่างเป็นรูปธรรม การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ให้ความสำคัญกับการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมายที่ชัดเจน และการกำหนดผลผลิต ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกัน รวมถึงมีการกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงานที่ชัดเจนในการวัดความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบต่อประชาชน และเกิดความคุ้มค่าในการใช้ภาษีของประชาชนและงบประมาณแผ่นดิน ดังนั้น ผลลัพธ์การดำเนินงานจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดแนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย

นอกจากนี้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคลประกอบด้วย องค์ประกอบหลักแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต และผลผลิตจากแนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิต ที่มีลักษณะเป็น (1) การดำเนินการตลอดชีวิตให้กับประชาชน (2) เป็นการจัดที่มีการวางแผน ทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ (3) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียน ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง และ (4) ใช้แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (5) เนื้อหาเหมาะสมกับบุคคล อายุ พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ความสนใจ และสภาพแวดล้อมของผู้เรียนและผลการวิจัยที่พบว่า องค์ประกอบหลักของแนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ทั้งด้านวิสัยทัศน์ ปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิต และหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ต้องเน้นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการ ปัญหา ความสนใจของบุคคลและไม่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมของชุมชนและสังคม เกื้อหนุนส่งเสริมให้บุคคลหรือสมาชิกในชุมชน/สังคมเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยผ่านสื่อเทคโนโลยี

สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ต่าง ๆ จนสามารถสร้างความรู้ สร้างทักษะ มีระบบการจัดการความรู้และระบบการเรียนรู้ที่ดี มีการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทุกภาคส่วนในสังคม ทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์ และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างเหมาะสมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งผลให้ประเทศพัฒนาเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุลและยั่งยืน ยังสอดคล้องกับ สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2557) ที่ระบุว่า การดำเนินงานการนำนโยบายสำคัญด้านการศึกษาลดชีวิตไปสู่การปฏิบัติ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ในทุกระดับ การสร้างเครือข่าย การดำเนินงาน จึงถือว่าเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต รวมทั้งการยึดถือหลักการบริหารจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่ต้องคำนึงถึงการทำให้มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย มีความหลากหลาย ทั้งในรูปแบบและวิธีการ และการนำไปใช้ประโยชน์ให้เกิดแก่ชีวิตได้อย่างรวดเร็ว ประกอบกับการดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตควรแตกต่างกันตามบริบทของภูมิสังคมซึ่งสามารถส่งผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน และสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ดังที่ผู้ทรงคุณวุฒิจากการสนทนากลุ่มให้ความคิดเห็นว่า

“...ในทุกชุมชนจะมีอัตลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ในแต่ละชุมชน และในทุกชุมชนก็ควรมีความเคารพในความแตกต่างของแต่ละภูมิสังคมเพราะสิ่งนี้จะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ในบริบทที่แตกต่างจากตัวเอง ซึ่งก็ต้องสนับสนุนในส่วนของการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพิ่มเติมด้วย โดยแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นด้วยการนำตนเอง และการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน...”

ประเด็นนี้เป็นแนวปฏิบัติของการศึกษาลดชีวิตตามวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นเสมอว่า การพัฒนาหรือการดำเนินการอะไรก็ตาม ต้องยึดหลักสำคัญคือให้สอดคล้องกับภูมิสังคม ซึ่งนั่นก็คือการพัฒนาโดยยึดหลักสภาพความเป็นจริงของ “ภูมิประเทศ” ทั้งในด้านพื้นที่ดิน ด้านสังคมวิทยา ด้านลักษณะนิสัยประจำถิ่น คือนิสัยใจคอความเคยชิน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อและหลักศาสนา เป็นต้น และการพัฒนาโดยยึดหลักภูมิสังคมนี้ ก็คือหลักสำคัญยิ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั่นเอง ดังพระราชกระแสว่า

“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศ ทางภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ ในสังคมวิทยา ภูมิประเทศตามสังคมวิทยา คือนิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วย โดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปช่วยดูว่าเขาต้องการอะไรจริงๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจ หลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

(มบุญ มุกข์ประดิษฐ์, 2551)

ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องมีการกำหนดแนวทางที่ชัดเจนและการกำหนดแนวทางดังกล่าวควรจะต้องพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้แก่ สภาพและข้อจำกัดของการจัดการศึกษาที่ผ่านมา นโยบายและเป้าหมายในการจัดการศึกษาของประเทศ สภาพและความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ที่จะช่วยให้โอกาสการศึกษาตลอดชีวิตเข้าถึงประชาชนไทยได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

การพัฒนาชุมชนและสังคมแห่งการเรียนรู้ไม่ใช่เป็นทางเลือกสำหรับชุมชนเท่านั้น แต่เป็นมาตรการการพัฒนาที่พึงปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมในชุมชน เนื่องจากเป็นกระบวนการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคงและยั่งยืนของชุมชน สังคม และประเทศชาติ (Charungkattikul & Henschke, 2014) การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในชุมชน ส่วนหนึ่งมาจากการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (UNESCO, 2005) ดังนั้น การพัฒนาชุมชนและสังคมแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคม (สุมาลี สังข์ศรี, 2548; Cisco, 2010) ในการนำยุทธศาสตร์หรือแนวทางไปปฏิบัติ ชุมชนสามารถนำไปใช้ได้ทันที หรือเลือกประยุกต์แนวทางไปใช้ตามความเหมาะสม ควรคำนึงถึงลักษณะชุมชน วัตถุประสงค์การพัฒนา และแผนการพัฒนาชุมชน โดยอาจดำเนินการร่วมคิด หาทงเลือกจากแนวทางที่หลากหลายนี้ ร่วมกันกับทุกฝ่ายในชุมชน

ในปัจจุบัน ประเทศต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพราะการศึกษาตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะช่วยให้ประชาชนได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่องในทุกช่วงอายุ เปรียบเสมือนเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันหรือการสร้างพลังให้กับประชาชนเพื่อให้เผชิญกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องตลอดเวลา ประเทศไทยได้มีนโยบายและเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ การที่จะจัดบริการโอกาสทางการศึกษาตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงนั้น รัฐบาลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องมีการกำหนดแนวทางที่ชัดเจน (OECD, 2002; Stiglitz & Greenwald, 2015) ในการจัดการศึกษาและการพัฒนาคนในสังคม ซึ่งการกำหนดแนวทางดังกล่าวควรจะต้องพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ทั้ง สภาพและข้อจำกัดของการจัดการศึกษาที่ผ่านมา นโยบายและเป้าหมายในการจัดการศึกษาของประเทศ สภาพและความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการจัดการศึกษา เป็นต้น แนวทางการจัดศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทยซึ่งได้จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วนั้น หากหน่วยงาน

และนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องจะได้นำไปพิจารณาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ที่จะช่วยให้โอกาสการศึกษาตลอดชีวิตเข้าถึงประชาชนไทยได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ส่งผลให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่กว้างขวางและเป็นไปในอัตราที่รวดเร็ว อันจะส่งผลให้ประเทศมีศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาโดยรวมเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเป็นการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนานำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1. กระทรวงศึกษาธิการในฐานะผู้ขับเคลื่อนนโยบายควรนำข้อเสนอแนะทางผลการวิจัยที่ได้ไปปรับใช้ในการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตในลักษณะของการทดลองในชุมชนจริงเป็นฐานการพัฒนาแบบองค์รวมเพื่อศึกษาผลการดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย หลังจากนั้นนำผลการปฏิบัติที่ได้จากการเรียนรู้และ การมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ร่วมกันพัฒนาในการส่งเสริมและสนับสนุนจากทุกภาคส่วนนำเสนอต่อรัฐบาลและภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคมเพื่อร่วมกันกำหนดแนวนโยบายในการขับเคลื่อนการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน และการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ของประเทศไทยต่อไปเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชน และสังคมที่ยั่งยืน

2. รัฐบาลในฐานะผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศร่วมกับหน่วยงานที่รับผิดชอบงานการพัฒนาการศึกษาของประเทศ อาทิ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) และชุมชนควรนำผลการวิจัยไปขยายผลสู่การขับเคลื่อนการศึกษาตลอดชีวิต โดยเริ่มจากการสร้างความเข้าใจที่สอดคล้องตรงกัน และตระหนักในความสำคัญของการกำหนดแนวทางที่ชัดเจนในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตร่วมกัน โดยอาจปฏิบัติตามแนวทางที่ได้นำเสนอและหรือประยุกต์องค์ความรู้บางอย่างจากงานวิจัยไปพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชนท้องถิ่น เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน การสร้างความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ของชุมชน และการพัฒนาสังคมโดยรวมโดยใช้การศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นหลักการสำคัญ

3. ชุมชน และหน่วยงานในระดับท้องถิ่นและท้องที่ได้ ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ร่วมกับ หน่วยงานกำกับนโยบายในระดับประเทศ ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน) สถาบัน การศึกษา รวมทั้งองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ควรกำหนด แผนการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชนที่ชัดเจน และสอดคล้องกับบริบทและภูมิสังคม ของตนเอง โดยคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศและสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของผู้คน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน ปรับการพัฒนาให้สอดคล้อง ประสานกับแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น โดยการกำหนดกรอบกลยุทธ์การดำเนินงานที่ ประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ แนวทางและมาตรการที่ชัดเจน

4. สถาบันครอบครัว ร่วมกับสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมร่วมรณรงค์และส่งเสริมความตระหนักรู้ในการพัฒนาตนเองอย่างเต็ม ศักยภาพ และการนำตนเองในการเรียนรู้ การแสวงหาความรู้และใช้แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้อย่างก่อประโยชน์ทั้งต่อตัวเองและส่วนรวม รวมถึงการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อ การเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกมิติของการใช้ชีวิตทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน และในชุมชนเพื่อให้เกิดการศึกษา ตลอดชีวิตเป็นวิถีชีวิตของคนในชาติอย่างแท้จริงอันจะนำพาครอบครัว ชุมชน และสังคมไปสู่ การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบในเชิงลึกของการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ ตลอดชีวิตในประเทศและต่างประเทศ โดยการศึกษากรณีศึกษาที่ดี การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้องกับทุกฝ่าย ทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ และประชาชนใน ชุมชน เพื่อให้สามารถถอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ในการดำเนินการ และเห็นผลลัพธ์ การดำเนินการอย่างครบวงจร

2. ควรนำการศึกษานาถศหรือการมองอนาคตในรูปแบบต่าง ๆ มาใช้ในการวิจัย และพัฒนาให้มากขึ้น เพราะยังมีผู้สนใจดำเนินการวิจัยน้อยมากในสังคมไทย เนื่องจาก ปัจจัยหลายอย่าง อาทิ การมีองค์ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับเทคนิคกระบวนการศึกษานาถศ จึงควรมีการวิจัยศึกษานาถศภาพประเด็นทางสังคมใหม่ ๆ เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มองค์กร และชุมชน ซึ่งการศึกษานาถศหรือการมองอนาคตนี้เองสามารถปรับใช้ในมิติต่าง ๆ ตามความเหมาะสมต่อไป

สรุป

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตมีความสำคัญต่อการพัฒนาคนและสังคมโดยรวม เพราะช่วยให้ประชาชนได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่องในทุกช่วงอายุ เปรียบเสมือนเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันหรือการสร้างพลังให้กับประชาชนเพื่อให้เผชิญกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องตลอดเวลา การที่จะจัดบริการโอกาสทางการศึกษาตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงนั้น รัฐบาลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องมีการกำหนดแนวทางที่ชัดเจน และการกำหนดแนวทางดังกล่าวจะต้องพิจารณาบริบทพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรมการเรียนรู้ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ อาทิ สภาพและข้อจำกัดของการจัดการศึกษาที่ผ่านมา นโยบายและเป้าหมายในการจัดการศึกษาของประเทศ สภาพและความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคม สภาพสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการจัดการศึกษา ดังนั้น แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย เป็นแนวปฏิบัติสำหรับที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาตลอดชีวิต อันจะนำพาครอบครัว ชุมชน และสังคมไปสู่การเป็นชุมชน และสังคมแห่งการเรียนรู้ ตลอดจนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศได้อย่างแท้จริง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.
- ประไพ ศิวะลีรวิลาส. (2549). *การพัฒนารูปแบบการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทุนทางสังคม (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- มนูญ มุกข์ประดิษฐ์. (2551). *ภูมิสังคมกับแนวพระราชดำริ*. สืบค้นจาก <http://www.haii.or.th/wiki84/index.php>
- วิจารณ์ พานิช และ ประพนธ์ ฝาสุขยัต. (2550). *การจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาองค์กร อัจฉริยะ*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.

- เสนห์ จามริก. (2540). *บทวิเคราะห์ว่าด้วยการศึกษากับการวิจัยและพัฒนา"*
ใน การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานคณะกรรมการกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สุมาลี สังข์ศรี. (2548). *การพัฒนาชุมชน เมืองแห่งการเรียนรู้ สำหรับสังคมไทย.*
กรุงเทพมหานคร: กลุ่มพัฒนานโยบายการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาและการท่องเที่ยว
สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้.
- สุมาลี สังข์ศรี (2557). การวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในบริบทสังคมไทย
ใน สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (บรรณาธิการ), *การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต*,
หน้า 205-226. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล และคณะ. (2555). *การประเมินผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) ตามแนวพระราชบัญญัติส่งเสริม
การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 (รายงานการวิจัย
ไม่ได้ตีพิมพ์).* กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล (2557). *การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยั่งยืน* ใน สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (บรรณาธิการ),
การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต, หน้า 251-285. กรุงเทพมหานคร:
ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555).
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559).
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). *การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง
(2552-2561).* (เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2547).
*ข้อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต.* (เอกสารอัดสำเนา)
- สมบัติ สุวรรณพิทักษ์. (2557). *แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต: นโยบายสู่การปฏิบัติ.*
ใน สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (บรรณาธิการ), *การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต*,
หน้า 180-204. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). *ระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดเพื่อการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ส.ก.ว.).

ภาษาอังกฤษ

Charungkaittikul, S., & Henschke, J. (2014). Strategies for developing a sustainable learning society: An analysis of lifelong learning in Thailand.

The International Review of Education. 60(4), 499–522.

Chowdhury, S. (2003). *Organization 21C: Someday all organizations will lead this way*. New Jersey: Pearson Education.

Cisco. (2010). *The learning society*. Retrieved from http://www.cisco.com/web/about/citizenship/socioeconomic/docs/LearningSociety_WhitePaper.pdf

OECD. (2002). *The role of national qualification systems in promoting lifelong learning: Thematic issues groups*. Paris: OECD Secretariat.

Stiglitz, E. J., & Greenwald, C. B. (2015). *Creating a learning society: A new approach to growth, development, and social progress*. New York: Columbia University Press.

UNESCO. (2005). *Towards knowledge societies*. UNESCO World Report. Retrieved from www.unesco.org/en/worldreport

.....

ผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล สาขาวิชาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน

ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร 10330 โทรศัพท์: 02-218-2565-69 ต่อ 8190, 8207

อีเมล: suwithida@yahoo.com และ suwithida.c@chula.ac.th

หมายเหตุ: งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนทุนการวิจัย เงินทุนเพื่อการวิจัย กองทุนคณะครุศาสตร์
ปีงบประมาณ 2557